

HANDBOEK AUTEURSRECHT EN PERS

D/2014/45/312 | ISBN 978 94 014 0282 8 | NUR 813, 820

Vormgeving cover: Studio Lannoo

Vormgeving binnenwerk: LetterLust | Stefaan Verboven

© Wim Criel & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2014

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van
Lannoo Uitgeverij, de boeken- en multimediodivisie
van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

*Niets van deze uitgave mag veelevoudigd worden
en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.*

Uitgeverij LannooCampus

Erasmie Ruelensvest 179 bus 101 | 3001 Leuven | België

www.lannoocampusonderwijs.be

CAMPUS HANDBOEK

WIM CRIEL

Handboek Auteursrecht en pers

INHOUD

Woord vooraf	II
HOOFDSTUK 1	
Wie, wat en hoe: waarover gaat het auteursrecht?	15
Inleiding	15
1. Situering van het auteursrecht	15
1.1. Een korte geschiedenis	15
1.2. Waarom auteursrecht	17
1.3. De plaats van het auteursrecht in het recht	17
2. De auteur	19
3. Het auteurswerk	22
3.1. Beschermde werken	22
3.1.1. Tussenkunst van de menselijke geest	22
3.1.2. Creatie	24
3.1.3. Originaliteit	30
3.2. Niet-beschermde werken	38
4. Hoe wordt een werk beschermd?	39
5. De duur van de bescherming	39
6. De auteurswet kent twee soorten rechten	40

HOOFDSTUK 2	
De auteur en zijn rechten	43
Inleiding	43
1. Welke rechten geniet de auteur?	43
1.1. Vermogensrechten	45
1.1.1. De exclusieve rechten	45
1.1.1.1. Reproductierecht	46
1.1.1.2. Recht van mededeling aan het publiek	48
1.1.1.3. Bestemmingsrecht	52
1.1.1.4. Distributierecht	53
1.1.1.5. Recht van verhuring en uitlening	54
1.1.1.6. Recht van toegang van de auteur tot zijn werk	55
1.1.2. De vergoedingsrechten	56
1.2. Morele rechten	58
1.2.1. Recht van bekendmaking	59
1.2.2. Recht van vaderschap	60
1.2.3. Recht op eerbied	60
2. Auteurswerken met verschillende auteurs	63
2.1. Bundeling van verschillende onafhankelijke werken	64
2.2. Werken waaraan verschillende auteurs samenwerken	66
2.2.1. Ondeelbare werken	66
2.2.2. Deelbare werken	69

HOOFDSTUK 3

De gebruiker en zijn rechten 73**Inleiding** 73

1. Vermogensrechten	75
1.1. Exclusieve rechten	76
1.1.1. Algemene regel	76
1.1.2. Uitzonderingen op de exclusieve rechten	78
1.2. Vergoedingsrechten	79
1.3. Uitzonderingen en wettelijke licenties: detailoverzicht	82
1.3.1. Voor iedereen	84
1.3.1.1. Citaat voor kritiek, polemiek, recensie, en onderwijs of wetenschap	84
1.3.1.2. Gebruik van werken in actualiteitsverslaggeving	87
1.3.1.3. Auteurswerken in een publiek toegankelijke plaats	90
1.3.1.4. Karikatuur, parodie en pastiche	93
1.3.1.5. Reprografie	98
1.3.1.6. Thuiskopie	100
1.3.1.7. Kosteloze privé-uitvoering in familiekring	102
1.3.1.8. Openbare uitlening	104
1.3.1.9. Technisch noodzakelijke reproducties	104
1.3.2. Voor onderwijs, wetenschap en cultuur	106
1.3.2.1. Citeren	106
1.3.2.2. Bloemlezing voor het onderwijs	107
1.3.2.3. Kosteloze uitvoering in het kader van schoolactiviteiten	108
1.3.2.4. Reprografie en andere reproducties ter illustratie bij onderwijs of wetenschappelijk onderzoek	109
1.3.2.5. Mededeling ter illustratie bij onderwijs of wetenschappelijk onderzoek	111
1.3.2.6. Bewaring van het cultureel en wetenschappelijk patrimonium	112
1.3.2.7. Online consultatie in bibliotheken, musea en archieven, en onderwijs	113
1.3.3. Voor de sociale sector	113
1.3.3.1. Personen met een handicap	113
1.3.3.2. Ziekenhuizen, gevangenen, instellingen voor jeugd- en gehandicaptenzorg	114

1.3.4. Voor andere sectoren	115
1.3.4.1. Openbare tentoonstellingen en openbare verkopen	115
1.3.4.2. Omroeporganisaties	115
1.3.4.3. Producenten van audio- en audiovisuele werken	115
2. Morele rechten	116
2.1. Recht van bekendmaking	116
2.2. Recht van vaderschap	117
2.3. Recht op eerbied	117
Appendix: Vrije licenties, creative commons, copyleft en free culture beweging	119
HOOFDSTUK 4	
De exploitatie van auteursrechten	123
Inleiding	123
1. Wie is de rechthebbende?	124
1.1. De auteur oefent zelf zijn auteursrechten uit	124
1.2. De auteursrechten gaan via erfenis, testament of aanwijzing over	124
1.3. De auteur draagt zijn rechten contractueel over	125
2. Primaire, secundaire en afgeleide exploitatiewijzen	129
3. Aan welke regels moeten auteurscontracten voldoen?	130
3.1. Noodzaak van een geschrift	133
3.2. Volledige en precieze beschrijving van de rechten en exploitatiewijzen	134
3.3. Overhandiging van het voorwerp ≠ overdracht van rechten	136
3.4. Blijvende toegang tot het werk	136
3.5. Dit komen jullie overeen per type exploitatie	137
3.5.1. Verplichte exploitatie overeenkomstig de eerlijke beroepsgebruiken	137
3.5.2. Toekomstige werken	138
3.5.3. Nog ongekende exploitatietechnieken	138

4. Beheersvennootschappen	I41
4.1. Wat doet een beheersvennootschap?	I41
4.2. Verplichte tussenkomst van een beheersvennootschap	I43
4.3. Wettelijke regeling en controle van de beheersvennootschappen	I44
4.4. Beheersvennootschappen actief in de pers	I45
4.4.1. Beheersvennootschappen van auteurs	I45
4.4.2. Beheersvennootschappen van persuitgevers	I46
4.4.3. Overkoepelende beheersvennootschappen	I47

HOOFDSTUK 5

De pers en het auteursrecht I51

Inleiding I51

1. Pers: meer dan je denkt	I51
2. De creatie van kranten en journaals	I52
3. Hoe vereenvoudigt de auteurswet de realisatie van een krant of journaal?	I59
3.1. Niet-beschermde werken	I60
3.1.1. Officiële akten van de overheid	I60
3.1.2. Openbare redevoeringen	I61
3.1.3. Loutere informatie	I62
3.1.4. Auteurswerken die tot het publieke domein behoren	I63
3.2. De uitzonderingen van de auteurswet	I64
3.2.1. Citaat voor kritiek, polemiek en recensie	I65
3.2.2. Gebruik van werken in actualiteitsverslaggeving	I67
3.2.3. Auteurswerken in een publiek toegankelijke plaats	I70
3.2.4. Karikatuur, parodie en pastiche	I73
4. Het recht op afbeelding: een belangrijk aandachtspunt bij de creatie van persproducten	I76
5. De exploitatie van auteurswerken in de schrijvende en audiovisuele pers	I86
5.1. Schrijvende pers	I87
5.1.1. Auteurs en auteurswerken in de schrijvende pers	I87
5.1.2. De persuitgever	I87

5.1.3.	Primaire, secundaire en afgeleide exploitaties	189
5.1.3.1.	Primair gebruik	190
5.1.3.2.	Secundair gebruik	191
5.1.3.3.	Afgeleide exploitaties	194
5.1.4.	Auteurscontracten in de schrijvende pers: een veelheid van werken en auteurs	194
5.1.4.1.	Auteurs in dienstverband en freelancers	195
5.1.4.2.	Gelegenheidsauteurs en user-generated content	196
5.1.4.3.	Ingebedde werken	197
5.2.	Audiovisuele pers	199
5.2.1.	Auteurs en auteurswerken in de audiovisuele sector	199
5.2.2.	De producent en het vermoeden van overdracht van auteursrechten	202
5.2.3.	Primaire, secundaire en afgeleide exploitaties	205
5.2.3.1.	Primair gebruik	205
5.2.3.2.	Secundair gebruik	206
5.2.3.3.	Afgeleide exploitaties	207
5.3.	Online pers	207
6.	Hoe zien auteurscontracten in de perssector eruit?	207
6.1.	Auteurscontracten hebben strikte regels	208
6.1.1.	Noodzaak van een geschrift	208
6.1.2.	Volledige en precieze beschrijving van de rechten en exploitaties	209
6.1.3.	Overhandiging van het voorwerp ≠ de overdracht van rechten	210
6.1.4.	Blijvende toegang tot het werk	210
6.2.	Het soepele regime biedt meer vrijheid	211
6.2.1.	Duur, reikwijdte en vergoeding	211
6.2.2.	Eerlijke beroepsgebruiken zijn de norm	212
6.2.3.	Toekomstige werken	213
6.2.4.	Nog ongekende exploitatietechnieken	213
6.3.	Ook afspraken over de morele rechten	213
	Noten	216
	Literatuur	221

WOORD VOORAF

Dit handboek over auteursrecht is verhelderend voor iedereen die omgaat met de pers. En wie doet dat niet? Dagelijks gebruiken we informatie die uiterst toegankelijk en beschikbaar is, en hebben we dus te maken met auteursrecht, al beseffen we dat vaak niet. Maar mag die informatie ook gekopieerd worden? Mag je op een geboortekaartje een gedicht overnemen dat je vond op het internet? Een krantenartikel posten op je blog? Filmpjes van YouTube verspreiden via Facebook?

Stap voor stap

In dit handboek vind je een duidelijk antwoord op deze en talloze andere vragen over auteursrecht. Het is logisch opgebouwd en geschreven in een eenvoudige taal. De lezer hoeft nu eens geen jurist te zijn om inzicht te krijgen in de complexe materie. Anders dan gebruikelijk in klassieke werken over auteursrecht werkt het boek bottom-up. Het vertrekt van de basis en wijdt de lezer stap voor stap in. Elk begrip en elke gedachtegang wordt helder uitgelegd en geïllustreerd met tientallen herkenbare voorbeelden uit de mediapraktijk en uit de rechtspraak. Het plaatje van de praktijk komt te liggen op dat van de theorie.

De logische opbouw vertaalt zich ook in een logische indeling: na het elementaire wie, wat en hoe van het auteursrecht worden de principes ervan bekeken vanuit het standpunt van wie ermee omgaat: de auteur, de gebruiker, de exploitant, de pers.

De pers als invalshoek

Er werd voor gekozen om de pers als invalshoek te nemen, want die produceert én gebruikt dagelijks duizenden auteurswerken. Niet alleen teksten, maar ook beelden. Niet alleen statische teksten en beelden, maar ook het gesproken woord en bewegende beelden. Sla een krant open of bekijk een televisiejournaal: je vindt er een massa elementen die elk op zich door het auteursrecht beschermd kunnen worden.

Het is ook uit de pers dat de gebruiker zijn dagelijkse informatie haalt. Een interessant artikel? Het wordt zo gekopieerd of gedownload. Een boeiende

uitzending? Ze wordt moeiteloos opgenomen en bewaard. Staat de gebruiker er dan bij stil dat hij met auteursrecht te maken heeft?

De pers is bovendien het platform waar auteurs, exploitanten en gebruikers elkaar ontmoeten. Het is dus nuttig dat iedereen zijn rechten kent en weet waar de grenzen liggen.

Het boek beperkt zich tot die invalshoek, die op zich al erg breed is: hij omvat zowel de literaire, de beeldende en de grafische als de audio- en de audiovisuele sector. Dat laat toe om de algemene principes van het auteursrecht voldoende uitgebreid in kaart te brengen en ze voor iedereen duidelijk uit te leggen.

Voor wie is het boek bedoeld?

Gegroeid vanuit de opleiding Journalistiek wil *Auteursrecht en pers* een handboek zijn voor journalisten en toekomstige journalisten, maar dan in de brede zin: de ruime waaier van creatieve mensen die (zullen) circuleren in de pers. Elk jaar studeren er honderden journalisten af, de opleiding blijft populair. Terecht, want Kuifje was altijd al een aantrekkelijk figuur.

Dagelijks werken duizenden vrouwen en mannen op een of andere wijze mee aan een persproduct. Dit boek toont dat het gaat om een heel verscheiden groep: journalisten, fotografen, cineasten, illustratoren, cartoonisten, lay-outdiensten, foshoppers enz., ze leggen allemaal een stukje van de puzzel. Niet alleen kranten en magazines vormen zulke puzzel. Ook voor radio en televisie werken vele tientallen handen en geesten samen, met een journaal of een reportage als eindproduct. Kijk maar naar de lange namenreeks in de aftiteling. En met de komst van de online burgerjournalistiek, die evengoed met auteurs en auteurswerken te maken heeft, breidde het toepassingsveld van het auteursrecht nog verder uit.

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor deze grote groep van creatieve mensen. Het wil hen op een eenvoudige en stapsgewijze manier vertrouwd maken met de begrippen en de regels van het auteursrecht.

Naast die groep van makers van auteurswerken staan de mediabedrijven. Zij kopen deze werken aan, kneden ze tot een leesbaar, zichtbaar en beluisterbaar product en bieden ze in een zo aantrekkelijk mogelijke vorm aan de consument aan. Met een boutade zou je kunnen zeggen: mediahuizen exploiteren geen auteurswerken meer, zij exploiteren informatie in multimediale vormen. Deze vormen hebben alles te maken met auteursrecht. Om die exploitaties te

beheersen, moeten mediahuizen de knepen van het auteursrecht goed kennen. Ook voor hen is dit boek bedoeld. Het besteedt een apart hoofdstuk aan hun business.

Ten slotte is er de informatieconsument die graag leest, bekijkt, beluistert, mailt, tuitert en print wat hem interesseert. Ook die consument heeft dagelijks te maken met auteursrecht, al staat hij daar nauwelijks bij stil. Dit boek wil hem ervan bewust maken dat niet alles zomaar kan.

Auteursrecht is juridische materie van de meest complexe soort. Juristen die er niet dagelijks mee bezig zijn, weten dat. Zij zijn gediend met een bottom-up benadering. Ook voor gespecialiseerde juristen is dit boek van nut. Zij krijgen een rondleiding in het labyrint van de perssector. Dit boek geeft hen een kijk op de finesses van het proces van informatieverstrekking. Het geeft hen inzicht in hoe het strakke auteursrecht omgaat met dit specifieke terrein, waar auteurswerken als geschrift en woord en klank en beeld ten dienste staan van het recht op informatie.

Samenvatting, voorbehoud en dank

Dit boek wil de principes van het auteursrecht zo bevattelijk mogelijk uitleggen, met de pers als invalshoek. Bevattelijk, zodat ook de volkomen leek inzicht kan krijgen in deze principes. Het boek is dus niet bedoeld als een exhaustieve studie van het – zeer complexe – auteursrecht. Grote sectoren als de muziek- en filmindustrie, en de boekensector worden niet behandeld.

Om de bevattelijkheid te verhogen is het boek gestoffeerd met talrijke voorbeelden en rechtspraak. Het werd getoetst aan verscheidene standaardwerken over auteursrecht en het werd onderworpen aan peerreview. U vindt de verwijzingen naar rechtspraak en de literatuurlijst achteraan in het boek.

Wij danken heel bijzonder Bart Goddyn, Katrien Lefever en Michèle Nolf voor hun ruime en kritische inbreng. Ook Evi Werkers betrekken wij graag in deze dank, voor haar diepgaande en constructieve peerreview. Wij danken ook de uitgever voor zijn geduld, waardoor het boek is kunnen worden wat zij en wijzelf voor ogen hadden.

– *Wim Criel*

HOOFDSTUK 1

WIE, WAT EN HOE: WAAROVER GAAT HET AUTEURSRECHT?

INLEIDING

Je staat er niet meteen bij stil, maar je komt dagelijks in aanraking met auteursrecht. Iedere keer dat je bijvoorbeeld je gedachten op papier zet of met al je creativiteit concreet gestalte geeft aan je lumineus idee, komt het auteursrecht om de hoek kijken. Zonder het te beseffen, ben je dus dagelijks auteur. Auteursrecht heeft te maken met creativiteit, of het nu gaat om een werk van een groot kunstenaar, dan wel om je originele brief of allereerste aquarelletje. Creativiteit is belangrijk en vormt de basis van de menselijke vooruitgang. Die creativiteit beschermen en stimuleren is dan ook het doel van het auteursrecht. In het eerste hoofdstuk van dit boek willen we je daarover wat meer inzicht geven. We focussen op de basisregels van het auteursrecht: wie is auteur? Wanneer is iemand auteur? Wat is een auteurswerk? Hoe en wanneer is een auteurswerk beschermd? Het zijn vragen die steeds terugkomen, vooral bij betwistingen. En die zijn er, want creativiteit is vaak ook big business. Denk maar aan de voortdurende (r)evolutie in het domein van informatica en communicatie, of aan de concurrentiestrijd tussen de operatoren. We bekijken deze basis stap voor stap en met veel voorbeelden.

1. SITUERING VAN HET AUTEURSRECHT

1.1. Een korte geschiedenis

Het ontstaan van het auteursrecht als modern, westers concept hangt ongetwijfeld samen met de opkomst van de boekdrukkunst. Vanaf de vijftiende eeuw nam het aantal reproducties van boeken snel toe. Overheden verleenden aan

drukkers en boekhandelaars het exclusieve recht om boeken te drukken en te verspreiden. Voor de overheden was het een efficiënte manier om de inhoud van boeken preventief te controleren.

Auteurs gingen in het verzet tegen de aanpassing en verspreiding van hun werken. Ze eisten wettelijke bescherming. Een doorbraak kwam er in 1710, toen in Groot-Brittannië het zogenaamde *Statute of Anne* werd goedgekeurd. Die wet maakte een einde aan het monopolie van drukkers en boekhandelaars. Ze erkende het exclusieve recht van de auteur om zelf te bepalen of zijn werken voor een bepaalde tijd gereproduceerd of verspreid konden worden.

Vanaf de achttiende eeuw werd het concept van een exclusief auteursrecht erkend en verder uitgewerkt in tal van westerse landen. In 1886 werd de Conventie van Bern ondertekend. Voor de onderdanen van de staten die lid werden van de conventie, voorzag dit eerste internationale verdrag een auteursrechtelijke bescherming van werken van letterkunde en kunst. Het verdrag kende dit auteursrecht automatisch toe, waardoor auteurs geen formaliteiten (denk aan een registratie) meer moesten vervullen om hun werken te beschermen. Het verdrag bepaalde bovendien dat werken van een auteur uit de ene lidstaat evenveel bescherming genieten in een andere lidstaat als de werken van een auteur uit die andere lidstaat. In de volgende decennia werd de Conventie van Bern nog een aantal keren herzien en traden steeds meer staten toe. Sinds de toetreding van Mozambique in augustus 2013 staat de teller van het aantal staten dat de Conventie van Bern tot op heden ondertekende op 167.

Sinds een twintigtal jaar probeert de Europese Unie de wetgeving van haar lidstaten te harmoniseren. De verschillen tussen het auteursrecht van de lidstaten stond een verdere eenmaking van de Europese markt immers in de weg. Dat betekent echter niet dat alle lidstaten dezelfde overkoepelende auteursrechtelijke regelgeving kregen, maar wel dat aspecten van het auteursrecht van de lidstaten beter bij elkaar aansluiten.

De eerste Belgische auteurswet kwam er op 22 maart 1886. Ze werd gemoderniseerd door de auteurswet van 30 juni 1994. Intussen werd ook die wet al verschillende keren gewijzigd naar aanleiding van internationale verdragen, en vooral dan de Europese richtlijnen. Verschillende uitvoeringsbesluiten gaven een concrete invulling aan de bepalingen van de auteurswet.

De snelle ontwikkelingen van nieuwe technologieën (bijvoorbeeld fotografie en cinematografie) en van nieuwe opname- en verspreidingstechnieken

(bijvoorbeeld videorecorders en internet) plaatsen het auteursrecht voor nieuwe uitdagingen. Zo werd illegaal muziek kopiëren en uitwisselen via het internet een goedkope, gemakkelijke en soms zelfs sociaal aanvaarde praktijk. De pers kampt met een identiek probleem, aangezien nieuwsberichten aan de lopende band worden gekopieerd en verspreid. Maar ook boeken, strips, design en architectuur worden vaak zonder veel nadenken overgenomen. Het succes van die praktijk bedreigt niet alleen de bestaande businessmodellen van de creatieve industrie, ook het auteursrecht zelf komt ter discussie te staan. In debatten over illegaal downloaden en uploaden wordt het evenwicht tussen auteursrecht en het openbaar belang, of andere rechten zoals het recht op uitingsvrijheid en het recht op privacy, op de proef gesteld.

1.2. Waarom auteursrecht?

Terwijl het auteursrecht vóór de zeventiende eeuw voor de overheid een manier was om de inhoud van boeken preventief te controleren, is het hedendaagse auteursrecht een middel om creatieve inspanningen te beschermen en te belonen. De auteursrechtelijke bescherming en de verloning vormen voor auteurs een stimulans om een of meerdere werken te produceren.

Vanuit economisch perspectief zijn de tijd en de inspanning die een auteur aan de productie van zijn werk besteedt kosten. De vergoedingen die hij ervoor krijgt, noemen we baten. Een goede auteursrechtelijke bescherming hangt samen met een efficiënte economische afweging tussen die kosten en die baten. De baten moeten de kosten immers overstijgen, zodat de auteur tot (verdere) productie wordt gestimuleerd. Neem nu een systeem dat ongeoorloofd kopiëren toelaat: doordat de kosten de baten overstijgen, kan dit systeem het rendement van de auteur beperken. De auteur krijgt dan immers geen vergoeding voor de reproductie van zijn werk. Het auteursrecht beperkt dat systeem door ongeoorloofd kopiëren te voorkomen, te beteugelen of te regelen. Daardoor kunnen auteurs hun kosten terugdringen, en kunnen zij de baten van hun creatieve inspanningen maximaal realiseren.

1.3. De plaats van het auteursrecht in het recht

Het auteursrecht behoort tot de groep van de zogenaamde *intellectuele rechten*, net als het octrooirecht, het tekeningen- en modellenrecht, het merkenrecht, het kwekersrecht (beschermt nieuwe land- en tuinbouwgewassen) en het chipsrecht

(beschermt de chips of geïntegreerde schakelingen). In tegenstelling tot die andere intellectuele rechten, hoef je als auteur bij het auteursrecht geen actieve daad te stellen om de bescherming te initiëren. Om het auteursrecht te doen gelden, hoef je een creatie dus niet te laten registreren of *deponeren* bij een wettelijk erkend bureau.

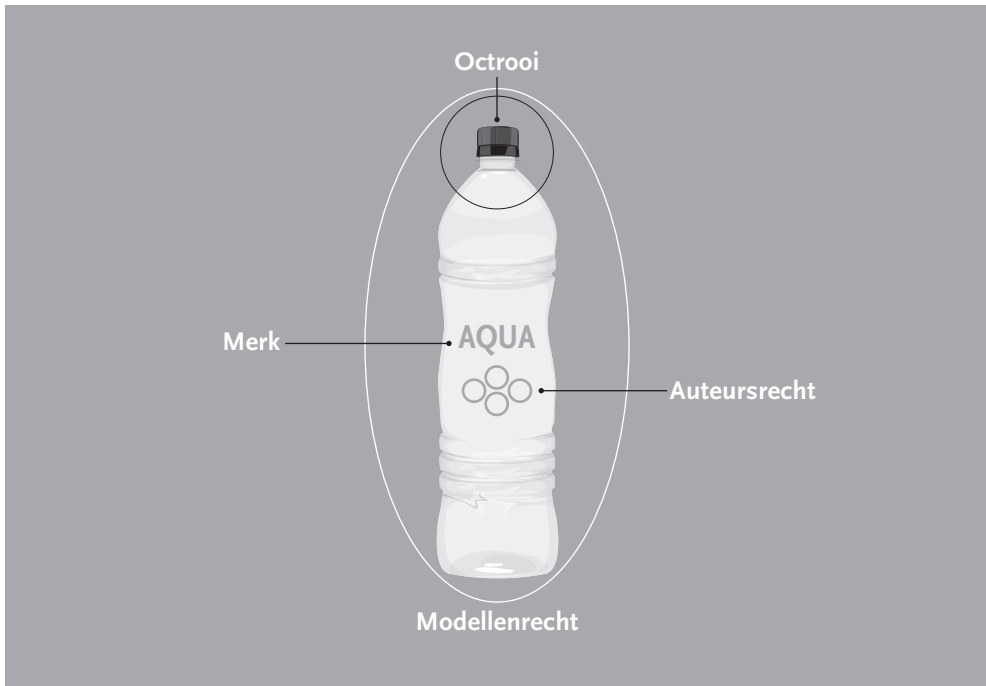
In vergelijking met de andere intellectuele rechten is het auteursrecht een soort *restrecht*. Anders geformuleerd: je kunt het auteursrecht bovenop die andere intellectuele rechten doen gelden. Gelukkig maar, want die rechten beschermen immers alleen heel specifieke creaties en vereisen een registratie. Is de bescherming van die rechten gebrekkig, bijvoorbeeld als gevolg van een gebrekkige deponering, of omdat de auteur vergat zijn werk te deponeren, dan blijft vaak veel algemenere auteursrecht overeind. Dat is enkel zo wanneer de creatie voldoet aan de voorwaarden voor auteursrechtelijke bescherming. Een voorbeeld: een designmeubel kun je zowel door het octrooirecht als door het modellenrecht en het auteursrecht beschermen. Het auteursrecht kan uitkomst bieden wanneer je bijvoorbeeld geen beroep meer kunt doen op het octrooirecht of modellenrecht.

Toen de Noorse meubelfabrikant Stokke, de producent van de bekende **Tripp Trapp**-kinderstoel, nagemaakte versies van de markt wou weren, werd hij geconfronteerd met het feit dat hij geen beroep meer kon doen op het octrooirecht. Het auteursrecht bracht uitkomst. De rechter oordeelde namelijk dat de stoel van Stokke een auteursrechtelijke bescherming geniet omdat het binnen de technische vereisten van een (kinder)stoel duidelijk om een origineel ontwerp gaat.¹

AFBEELDING 1. De Tripp Trapp-kinderstoel van de Noorse meubelfabrikant Stokke

Ook de **aanwezigheid van verschillende elementen** op een product kunnen elk door bepaalde intellectuele rechten beschermd worden. De vorm van een Perrierfles geniet bijvoorbeeld een modellenrechtelijke bescherming, de dop van die fles kan het voorwerp zijn van een door een octrooi beschermde technologie en het woord Perrier net zoals het logo zijn beschermd door het merkenrecht, respectievelijk als woordmerk en figuratief merk. Extra logo's, tekeningen of foto's op het label kunnen dan weer auteursrechtelijk beschermd zijn.

AFBEELDING 2. Een afgewerkt product en de verscheidene rechten

2. DE AUTEUR

Het auteursrecht beschermt elke originele intellectuele creatie van een *natuurlijk persoon*. Een natuurlijk (of fysiek) persoon verwijst naar een mens. Dat is in tegenstelling tot een rechtspersoon, die verwijst naar een juridische entiteit zoals een vennootschap.

De auteur is altijd een natuurlijk persoon. Een creatie is immers pas intellectueel als ze voortkomt uit de menselijke geest. De natuurlijk persoon aan de oorsprong van het werk, noemen we de *oorspronkelijk auteursrechthebbende* of de auteur. Denk aan de journalist die een artikel schrijft, de fotograaf die een foto maakt en vormgever van een krant.

Omdat een *rechtspersoon* geen natuurlijk persoon is, kan een *rechtspersoon* geen auteur zijn. Wel kan de auteur via een contract aan een rechtspersoon bepaalde auteursrechten overdragen, verkopen of uitlenen, waardoor die rechtspersoon

contractueel auteursrechthebbende voor die auteursrechten wordt. De auteurswet laat echter niet toe dat een auteur in dat contract het geheel van zijn rechten overdraagt. De auteur kan de persoonlijke en intellectuele band met zijn werk dus nooit helemaal doorknippen. Een contractueel rechthebbende heeft die persoonlijke intellectuele band niet, en kan op zijn beurt nooit de volle auteursrechten genieten. Zoals we in hoofdstuk 2 zullen merken, behoudt de oorspronkelijke auteur altijd zijn morele rechten.

KADER 1

Vermoeden van auteurschap

Bij de meeste werken is het duidelijk wie de auteur is. De auteur is namelijk de persoon van wie de naam bij het werk voorkomt. De wet hecht aan die naam een *vermoeden van auteurschap*.

Een naamplaatje dat aangebracht wordt op de stang van een douche is voldoende als vermoeden van auteurschap van de fabrikant op die douchestang.²

Dit vermoeden kan weerlegd worden, aangezien het best mogelijk is dat een vervalser zijn eigen naam onder een kopie van een werk zet. Verwar dit vermoeden eveneens niet met het vermoeden van auteurschap in de audiovisuele sector, waarop we in hoofdstuk 5 zullen terugkomen.

Soms ondertekent de auteur niet met een naam, maar gewoon met initialen, een logo of een ander kenmerk. In de auteurswet staan dergelijke *letterwoorden* op dezelfde voet als een naam.

Anonieme en pseudonieme werken

Niet alle werken worden ondertekend door de auteur. De auteur heeft immers het recht om anoniem te blijven of om een pseudoniem of artiestennaam te gebruiken. Daardoor verlies je het auteurschap echter niet.

Voorbeelden van bekende auteurs die al meerdere of enkele van hun werken onder een pseudoniem uitbrachten zijn Agatha Christie (zes romans onder het pseudoniem Mary Westmacott), Eduard Douwes Dekker (pseudoniem Multatuli) en Sanne Putseys (pseudoniem Selah Sue).

Toch zijn er praktische bezwaren om een werk anoniem of onder pseudoniem te laten publiceren. Wil je een dergelijk werk gebruiken, dan zal je de auteur maar moeilijk kunnen identificeren. Hem opsporen om toestemming te verkrijgen om zijn of haar werk te gebruiken wordt dan moeilijk.

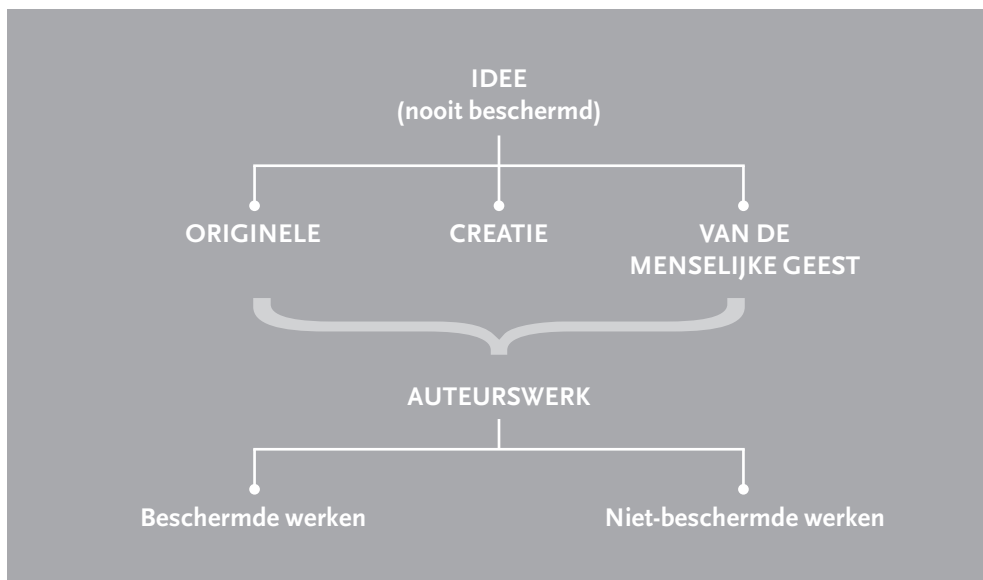
Van een werk dat anoniem of onder een pseudoniem gepubliceerd is, wordt de uitgever ten aanzien van derden geacht de auteur te zijn. Het begrip *uitgever* mag je ruim opvatten: bij de website van een boek of krant, kan dit in sommige gevallen ook de eigenaar van de website zijn. Dat vermoeden van auteurschap kan weerlegd worden wanneer de eigenlijke auteur zich kenbaar maakt.

Het is niet omdat de naam van de fotograaf niet vermeld staat bij foto's die in een uitgave afgedrukt staan, dat een lezer geen voorafgaande toestemming moet vragen om die foto's zelf te gebruiken. Wanneer de naam van de fotograaf niet vermeld staat, moet je de toestemming aan de uitgever vragen.³

Soms tref je onder een auteurswerk de naam van een rechtspersoon aan. Op het internet dragen veel webpagina's bijvoorbeeld niet de naam van de auteur, maar van de rechtspersoon die de webpagina uitbaat. Intussen weten we dat die rechtspersoon geen auteur kan zijn, aangezien hij geen natuurlijke persoon is. Toch mag je die rechtspersoon wel beschouwen als auteur zolang je de eigenlijke auteur niet kent.

De rechtspersoon die als verantwoordelijke uitgever van een agenda vermeld staat, wordt – indien er geen auteursnaam voorkomt en tot bewijs van het tegendeel – beschouwd als auteur van die agenda.⁴

3. HET AUTEURSWERK

AFBEELDING 3. Van idee tot beschermd werk

3.1. Beschermden werken

Het auteursrecht beschermt de *originele intellectuele creatie* van een natuurlijk persoon. Om van de bescherming van het auteursrecht te genieten, moet je tegelijk aan drie voorwaarden voldoen. Er is (1) een tussenkomst van de menselijke geest, (2) een concrete schepping (of creatie) (3) die de originele uitdrukking van de persoonlijkheid van de auteur is.

3.1.1. Tussenkomst van de menselijke geest

Een effectieve en actieve tussenkomst van de menselijke geest is noodzakelijk. Bij een menselijke tussenkomst beperkt tot het louter uitvoeren van de instructies van derden of van puur technische vereisten, zonder *eigen intellectuele inbreng*, kun je geen auteursrechtelijke bescherming claimen.

Een **bouwvakker** die de aanwijzingen en plannen van een architect nauwgezet volgt, en daarbij geen vrijheid heeft om daarmee naar eigen inzicht creatief om te gaan, kan

geen auteursrecht genieten op het werk dat hij aflevert. Hij voerde immers enkel uit en had geen eigen intellectuele inbreng.

Een **sportwedstrijd** is eveneens geen intellectuele schepping. Meer bepaald gelden bij een voetbalmatch bijvoorbeeld spelregels die geen ruimte laten voor creatieve vrijheid.⁵

Er is geen sprake van auteurschap wanneer een werk door een dier tot stand komt.

In de zomer van 2011 publiceerden Britse kranten een verhaal over de belevenissen van natuurfotograaf David Slater bij zijn bezoek aan de dieren in een nationaal park in Noord-Sulawesi in Indonesië. Het verhaal werd geïllustreerd met enkele foto's van een **met uitsterven bedreigde apensoort**. Een aap was er met Slaters fototoestel aan de haal gegaan en nam tientallen hilarische foto's van zichzelf en andere apen. Slater vond zijn fototoestel als bij wonder ongeschonden terug. Toen de foto's later werden gepubliceerd, droegen zij echter de copyright-vermelding van het agentschap waarbij Slater is aangesloten. Een auteur van het Amerikaanse TechDirt vond dit maar vreemd. Het betekende immers dat de fotograferende aap zijn auteursrechten aan Slater in licentie had gegeven. Een dier is echter geen natuurlijk persoon. Het kan bijgevolg geen auteursrechthebbende zijn en al zeker geen auteursrechten overdragen. De foto's zijn dus in principe vrij van auteursrechten. Ondertussen blijft Slater ervan overtuigd dat hij, als kunstenaar achter het werk, wel degelijk over de auteursrechten van de foto's beschikt. Helaas is en blijft hij het slachtoffer van een apenstreek.

Een werk dat enkel door de *krachten van de natuur* (bijvoorbeeld erosie) of *bij toeval* tot stand is gekomen, kan niet auteursrechtelijk worden beschermd.

Een kunstwerk dat uit niets meer bestaat dan een **stuk drijfhout** waarin je een arendskop kunt herkennen is geen intellectuele creatie, ook al is het hout gepolijst.

Een *machine* of een *computer* zijn evenmin natuurlijke personen en kunnen nooit een auteur zijn wanneer ze zelfstandig en zonder menselijke tussenkomst een creatie voortbrengen. Ook hier ontbreekt de creatieve menselijke geest van een auteur.

De pasfoto's die via een **geautomatiseerd procedé** in een fotohokje worden gemaakt of de beelden van een geautomatiseerde bewakingscamera zijn niet het resultaat van een intellectuele creatie. Vaak hoor je het argument dat de eigenaar van de machine of de computer de auteur van de producten zou zijn, maar dat is niet juist. Hetzelfde geldt voor zuiver technische satellietbeelden. Of voor fotokopieën. Het zijn stuk voor stuk